

ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ НАУКИ І ОСВІТИ

Підгорний А.З.¹, Корольова Т.С.²

1) к.е.н., професор, ОНЕУ, 2) к.е.н., ст. науковий співробітник ОНЕУ

Сучасне функціонування вищих навчальних закладів України відбувається в умовах різкого скорочення чисельності студентів, обумовленого демографічною кризою 90-х років минулого століття та структурними змінами в мережі ВНЗ, що відбувалися в країні протягом останніх 20 років а також скороченням державного фінансування вищих навчальних закладів. Скорочення чисельності студентів обумовлює необхідність скорочення чисельності НПП, а зменшення фінансування не дозволяє своєчасно проводити модернізацію технологічної бази ВНЗ. Все це потребує нових підходів в організації діяльності ВНЗ. За цих умов особливої значущості набуває проблема розробки та впровадження моделі інноваційного розвитку вищої освіти в цілому і окремих ВНЗ.

Інноваційний розвиток вищих навчальних закладів є одним з пріоритетних в університетах розвинутих країн. Він передбачає активну державну підтримку вищої освіти з метою підвищення її інтелектуального та матеріально-технічного забезпечення, створення механізму стимулювання інноваційних процесів у вищих навчальних закладах, розширення наукових проєктів та міжнародного співробітництва.

Розробка такої моделі передбачає ретельний аналіз сучасного стану для наукового обґрунтування перспективних розрахунків як основи для розробки Державної програми розвитку науково-освітньої сфери в сучасних умовах.

Інноваційна діяльність в сфері вищої освіти має певні особливості в порівнянні з аналогічною діяльністю в промисловості. Вона полягає, перш за все, в тому що результати інновацій впливають на ефективність більш опосередковано. Кошти, вкладені в освіту, через певний період перетворюються в нові знання, знання – в нові технології та майстерність, які, в свою чергу, трансформуються в економічний ефект. Крім того, освітня діяльність ВНЗ органічно пов'язана з науковою діяльністю. Саме дослідження науковців вищих навчальних закладів служать основою впровадження інновацій в вищу освіту. Тому інновації в сфері освіти необхідно розглядати як невід'ємну складову інноваційної діяльності в науковій сфері.

Найважливішими чинниками розвитку інноваційної діяльності в науковій сфері виступають обсяги, динаміка та структура витрат, хоча вони не завжди адекватно відображають якість досліджень і кінцеву ефективність їхніх результатів.

Інтегральним показником, що характеризує обсяги фінансування наукової сфери є частка валового внутрішнього продукту, яка витрачається

на розвиток науки та техніки. Цей показник суттєво відрізняється в різних країнах, що свідчить про відсутність будь-яких нормативів і визначається виключно економічним становищем держави та політикою у науково-технічній сфері. Так, Фінляндія витрачає на науку 3,5 відсотка ВВП, Швеція – 3,8, Німеччина – 2,6, Японія – 3 відсотка.

Динаміка цього показника в Україні представлена на рисунку 1.

Як видно, частка ВВП, що виділяється на науку в Україні, найвище значення 1,4% мала у 2004 р., після якого набула стійкої тенденції до скорочення, виключно за рахунок зменшення позабюджетного фінансування. Кошти державного бюджету тримаються на рівні близькому до 0,4%. Науковці довели, що розмір фінансування наукової та технічної діяльності не тільки визначає обсяги та глибину наукових досліджень, але й функціональну структуру науково-технічної сфери, місце та значення науки в суспільстві. Сучасний обсяг фінансування науки забезпечує лише освітньо-пізнавальну функцію науки і мало впливає на інноваційні процеси в Україні.

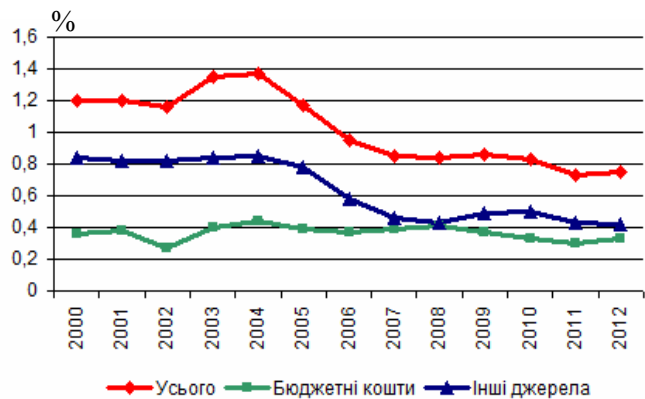

Рис. 1 Динаміка частки витрат на наукові дослідження в ВВП України

Результат інноваційної діяльності в науковій та освітній сферах залежить не тільки від матеріально-технічного забезпечення наукових організацій, але в не меншій мірі від кількості наукових працівників та їх якісного складу.

Динаміка загальної чисельності фахівців, зайнятих науковою та науково-технічною роботою представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість наукових працівників вищої кваліфікації, зайнятих в економіці України, тис. осіб

Роки	Загальна чисельність	у тому числі	
		доктори наук	кандидати наук
2000	69,0	10,3	58,7
2005	80,3	12,0	68,3
2010	94,4	14,4	84,0
2012	103,7	15,6	88,1

Як свідчать наведені дані, за останні 12 років відбулося суттєве зростання чисельності науковців, зайнятих в економіці України, і докторів і кандидатів наук в 1,5 рази. Але процес збільшення загальної чисельності науковців супроводжувався негативними структурними зрушеннями якісних показників наукового потенціалу.

На рисунку 2 представлені зміни, що відбулися в віковій структурі докторів і кандидатів наук за період 2010-2012 рр. докторів і кандидатів наук за період 2010-2012 рр. %

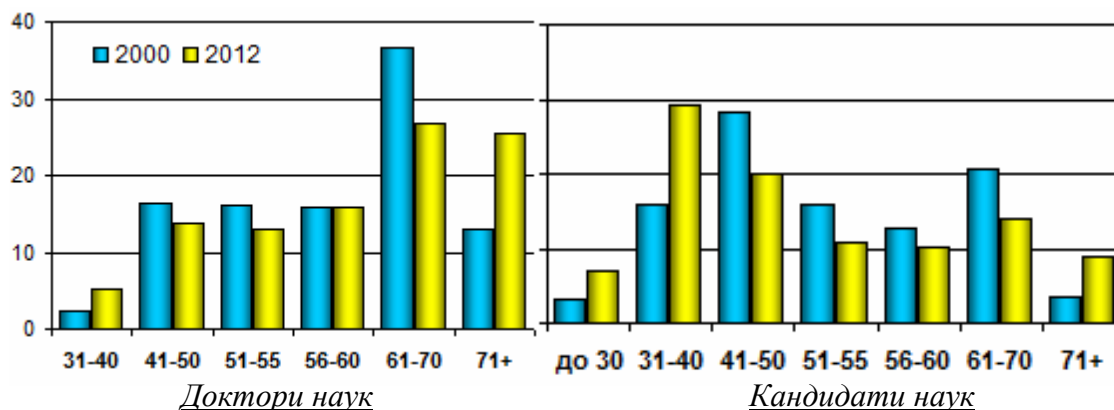

Рис.2 Вікова структура науковців, зайнятих в економіці України в 2000 і 2012 рр.

Погіршення вікової структури докторів наук характеризується скороченням частки осіб у віці від 40 до 60 років, в найпродуктивнішому творчому віці, з одночасним збільшенням частки осіб старше 70 років. Аналогічні тенденції спостерігаються і в структурі кандидатів наук, хоча тут мало місце збільшення частки молодих контингентів.

Таким чином, обидва чинники, і скорочення обсягів фінансування наукової сфери, і зрушення в віковій структурі наукового потенціалу негативно впливають на інноваційні процеси в країні. У 2012 р. частка підприємств, що займалися інноваційною діяльністю складала лише 17,4 % від загальної кількості підприємств. Із 53,2 тисяч виконаних наукових і науково-технічних робіт впроваджено в виробництво тільки 38,1 тисяч. У 2012 р. число заявок на видачу охоронних документів на право інтелектуальної власності скоротилося у порівнянні з 2011 р.

Одним із показників результативності наукової роботи виступає кількість опублікованих робіт, яка щороку збільшується. Так, у 2012 р. кількість друкованих праць у розрахунку на 1000 наукових працівників зросла проти 2011 р з 2,8 до 3,3, незважаючи на скорочення чисельності науковців. В той же час слід відмітити, що цей показник не завжди адекватно відображає результативність наукових досліджень.

Взагалі, на нашу думку, система показників оцінки ефективності наукової діяльності потребує уточнення і вдосконалення, що може стати предметом для дискусії фахівців.

Література

1. Статистичний щорічник України. Статистичний збірник : К. , Державна служба статистики України. 2013. – с. 552
2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник : К. , Державна служба статистики України. 2013. – с. 287

3. Підгорний А. З. Методика розрахунку індексів економічного розвитку регіонів [Текст] / А. З. Підгорний, Т. В. Уманець // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2005. – №

4. Корольова, Т. С. Бюджетування – ефективний засіб управління фінансами ВНЗ [Текст] / Т. С. Корольова, А. З. Підгорний, І. С. Лапіна // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – №

5. Корольова Т. С. Ефективність наукових досліджень і використання інноваційного потенціалу вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / Дисертація. О. , ОДЕУ. – 2008. с. 222.

6. Королева, Т. С. Научные кадры как составляющая инновационного развития экономики // Подготовка научных кадров высшей квалификации в условиях инновационного развития экономики. Региональные, межрегиональные и международные аспекты: Матер. Междунар. науч.-практ. конф. Минск, 30 мая - 1 июня 2007 г. [Текст] / Т. С. Королева, А. З. Подгорный // – Минск: ГУ «БелИСА», 2007. – С. 61-64.

7. Корольова Т.С. Проблеми формування контингенту абітурієнтів ВНЗ в умовах соціально-демографічної кризи // Управління підприємством: проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Севастополь, 1-3 жовтня 2009 р. [Текст] / Т. С. Корольова, А. З. Підгорний // – Донецьк: ДонНУЕТ, 2009. – С. 153-156.